

ЁҚУБ ЮСУПОВИЧ ДЕВОНОВ

Муҳаммад Ёқуб 1906 йил Хива шаҳрида таваллуд топган. Унинг отаси Муҳаммад Юсуф девон дастлаб Хива хони Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг хос маҳрамларидан Мамат маҳрамнинг котиби бўлган. Мамат маҳрам вафотидан сўнг Муҳаммад Юсуф девон хонликда масъул лавозимларда, жумладан, молия вазири сифатида ҳам иш олиб борган. Ўғли Муҳаммад Ёқуб (Матёқуб) аввал 1915 йилгача эски мактабда савод чиқарди, сўнг Тўрткўл шаҳридаги 3 синфлик рус-тузем мактабини тугатади. 1920 йил 1 февраль куни Хивани қўлга киритган Скалов хонликнинг юқори амалдори Давлат Мурод маҳрамни отиб ўлдирди. Хонликнинг молия ишларини юритган Муҳаммад Юсуф девоннинг жонини қизил аскарлардан Жуманиёз Султонмуродов сақлаб қолади.

Муҳаммад Ёқуб Муҳаммад Юсуф девон ўғли Хоразм компартияси марказий кўмитаси томонидан Туркбюро партия мактабига ўқишга юборилади. Шундан сўнг унингтақдири ҳам Давлат Ризаев, Воис Раҳимий, Карим Болтаев каби бошқа хоразмлик ёшлар қаторида комсомол ташкилоти билан боғланади. Бу пайтда ташкилот оддий қилиб “Хоразм ёшлар бирлиги” деб аталар эди. Улар Хоразм мустақил мамлакат деб, Хоразм ёшлар иттифоқини Россия комсомолига бўйсундирилишидан бош тортадилар.

Матёқуб Девонов 1921-23 йилларда Хоразм комсомоли Марказий кенгашида ишлар бошқармасида бошлик, 1924-25 йилларда Хоразм комсомоли маданий-оқартув бўлими мудир ва Марказий кенгаш котиби лавозимларида иш олиб борди. У Хоразм воҳасида халқ хўжалини тиклаш ва ривожлантириш ишига ёшларни кенг жалб этиб, улкан ютуқларни қўлга киритди. Матёқуб Девоновнинг хизматлари ХХР ҳукумати томонидан “Меҳнат қизил байроқ ордени” билан тақдирланади.

ХХР тугатилгач эса 1925-26 йилларда Ўзбекистон комсомолида ташкилий бюро раиси ва 1927-28 йилларда Марказий кенгаш котиби

лавозимларида хизмат қилади. Матёқуб Девонов 1928-31 йилларда Москвада Коммунистик ёшлар интернационали (КИМ) Ижроия комитетида Яқин Шарқ бўлими мудир ва референт бўлиб ишлайди. У араб, форс, рус, француз, инглиз тилларини мукамал билгани учун бу йилларда Буюк Британия, Германия, Эрон, Монголия, Ҳиндистон ва бошқа кўплаб мамлакатларда ўтказилган халқаро тадбирларда иштирок этади.

Матёқуб Девонов 1931-33 йилларда Қизил профессорлар институтида таҳсил олди. Сўнг Тошкентга келиб, 1933 йилдан Янгийўл Машина-трактор станцияси (МТС)да сиёсий бўлим бошлиғи ва 1935 йилдан то қамокқа олинганига қадар Калинин туманида партия кенгашининг биринчи котиби лавозимида иш олиб борди.

1937 йил 29 сентябрь куни Якуб Девоновни ЎзССР ЖКнинг 67-моддаси билан айбланиб қамокқа олишади. Шу куннинг ўзида унинг Тошкент шаҳри, Бородинская кўчаси 22-хонадонида тинтув ўтказилди. 1937 йил 30 сентябрь куни тўлдирилган анкетасида ёзилишича, унинг оиласи турмуш ўртоғи 23 ёшар Мунаввар Султонова ва 2 ёшли қизи Розадан иборат бўлган.

Матёқуб Девонунинг 1937 йил 10 октябрь куни сўроқда унинг ижтимоий келиб чиқиши, ўтмиши, онаси, укаси Латиф ва синглиси Абдулҳамид Мажидийнинг турмуш ўртоғи Шарифа Девоновалар ҳақида суриштиришади. 1937 йил 26 октябрдан 17 декабргача муттасилдавом этган қийноқлар ортида у қўлига тутилган барча қоғозларни имзолайди ҳамда ўзига ўзи тухмат қилади.

1938 йил 3 октябрь куни Матёқуб Девонов Карим Абдубакиров ва Содик Болтаевлар билан юзлаштиришда ўзига қўйилган айбловларни тўлиқ рад этади.

Айблов баённомасида Матёқуб Девонига ЎзССР ЖКнинг 58, 64, 63, 67 -моддалари қўлланади. Машъум “учлик” суди 1938 йил 4 октябрь куни соат 23 30 дан 23 35 гача, атиги 5 минут давом этди. У судда дастлабки тергов пайтида берган кўрсатмаларининг ҳаммасидан воз кечди ва ўзига қўйилган

айбловларни тан олмади. Бироқ, суд уни отувга ҳукм этади ва шу куннинг ўзида отиб ташланади.

Тошкент шаҳар, Хоразм кўчаси 24 уйдан Минаввар Султонова СССР Олий Судига ариза билан мурожаат этиб, турмуш ўртоғи Ёқуб Девоновнинг тақдири билан қизиқади. 1957 йил 8 январь куни ЗАГС бўлиmidан қуйидаги мазмунда ёлғон маълумотнома келади: “Девонов Ёқуб Юсупович (1906) 1938 йил 15 декабрдаги СССР Олий Суди Ҳарб коллегияси томонидан ҳукм қилинган ва 1941 йил 5 январда жазони ўташ даврида вафот этган”.

Матёқуб Девонов 1957 йил 1 август куни СССР Олий Суди Ҳарб Коллегияси томонидан оқланади ва 1957 йил 21 октябрда Минаввар Султонова эрининг оқлангани ҳақида огоҳлантирилади.

Матёқуб Девонов қамоққа олинган вақтда 2 ёшли гўдак бўлган қизи санъатшунослик фанлари номзоди Роза Азизова (Ўзбекистон халқ артисти Турғун Азизовнинг рафиқаси) Москва Давлат университети филология факультетини тугатгач, узоқ йиллар давомида дастлаб Санъатшунослик институтида катта илмий ходим, кейин Санъат ва рассомчилик институтида рус тили ва адабиёти кафедраси мудири бўлиб ишлаган.

Манба: Б.Ирзаев, Ю.Раҳмонова. Хоразм вилояти Хотира китоби (91-94 бет).